

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Приймальною комісією

Протокол № 2 від «24» 04. 2023 р.

Голова Приймальної комісії

*Александр
ТУРУМЦЕВ*

ПРОГРАМА

вступного випробування (іспиту) до аспірантури

зі спеціальності 035 Філологія

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 035 Філологія

Освітньо-наукова програма: «Філологія»

**На основі: освітнього ступеня магістра
(освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста)**

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи

Наталія ВІННИКОВА

РОЗГЛЯНУТО І ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні Вченої ради

Факультету української філології, культури і мистецтва

Протокол № 5 від «14» березня 2023 р.

Голова Вченої ради

Ірина РУСНАК

Київ – 2023

ВСТУП

Вступне випробування для претендентів на навчання за програмою підготовки доктора філософії спеціальності 035 Філологія проводиться у вигляді усного іспиту, який охоплює нормативний зміст підготовки фахівця, передбачає комплексну перевірку теоретичних знань і практичних умінь вступників.

Мета вступного випробування (іспиту): з'ясувати рівень професійної підготовки вступників (магістрів / спеціалістів), їх відповідність стандартам вищої освіти й можливостям продовження навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні. Іспит має визначити готовність до самостійної дослідницької діяльності, ступінь сформованості ключових компетентностей вступника.

Завдання іспиту – виявити здатність здобувачів логічно й аргументовано викладати думки, доводити свої твердження; уміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися в швидкому потоці наукової інформації; використовувати теоретичні знання на практиці.

Під час іспиту оцінюються **уміння**:

- аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці;
- оцінювати історичні надбання та новітні досягнення літературознавства;
- характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації;
- здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних;
- доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування;
- використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.

Форма іспиту

Комісія надає вступнику білет та листок для відповідей. Під час підготовки до відповіді не можна користуватися сторонніми джерелами інформації.

Питання комісії можуть бути спрямовані на уточнення, поширення, деталізацію та ілюстрацію відповіді вступника. Під час відповіді вступник спілкується з членами комісії, відповідає на додаткові питання та залишає листок підготовки.

Комісія не висловлює оціночних суджень під час відповіді, не надає правильних відповідей і не коригує відповідь вступника. Оцінка за іспит виставляється колегіально.

Форма білету

Іспит проводиться у формі усної співбесіди з опорою на науковий текст з філології.

Білет містить завдання до фрагменту, яке перевіряє знання про мовні феномени та літературні факти; обізнаність із проблематикою запропонованої наукової парадигми, методології, наукової школи; вміння виокремити й проаналізувати проблемні явища філології.

Іспит може проводитися двома мовами – українською або англійською. Мову складання обирає вступник. Процедура іспиту уніфікована для обох випадків, різняться лише підібрані фрагменти наукових текстів та проблемні явища в них.

Фрагменти підбираються рівномірні за обсягом (750 – 800 слів), з першоджерел наукових праць. Завдання до кожного фрагменту обумовлене змістом тексту й згаданими у них філологічними проблемами. Одне джерело представлено в завданнях один раз.

Приклад білету до іспиту

Білет №1

1. Прочитайте фрагмент наукового тексту. Вкажіть, яку наукову мовознавчу / літературознавчу парадигму (школу) представляє автор фрагменту, а також коло теоретичних і дослідницьких питань, які вирішує / вирішив цей дослідницький напрям.

2. Розкрийте проблему, яку визначає автор та опишіть шляхи, які дослідник пропонує для її вирішення. Оцініть ефективність обраного підходу, вкажіть можливі обмеження такої методології.

3. Зверніть увагу на виділені у фрагменті терміни, що характеризують явища мови / літературні факти. Вкажіть, яку дослідницьку проблему представляють виділені словосполучення, які підходи до їхнього дослідження існують у сучасній філології.

На підготовку до відповіді вступник має до 30 хвилин часу на опрацювання тексту, узагальнення термінологічного й понятійного апарату для відповіді. Під час підготовки вступник не користується сторонніми джерелами інформації. Під час відповіді вступник використовує власні нотатки підготовки, написані на окремому листку усної відповіді, який зберігається після закінчення іспиту разом із протоколом екзаменаційної комісії.

Нижче наводимо приклад тексту, який вступник отримає для опрацювання.

Фердинан де Соссюр «Курс загальної лінгвістики»

Мова, відмінна від мовлення, являє собою той предмет, який передбачає можливість його окремого вивчення. Ми не говоримо мертвими мовами, однак ми можемо добре засвоїти їхній мовний механізм. Наука про мову цілком може обійтися без інших елементів мовної діяльності, вона взагалі можлива лише за умови, що ці інші елементи не домішуються до її предмета.

У той час як **мовна діяльність** за своїм характером різнорідна, мова, як вона визначена тут, є однорідною: це знакова система, у якій суттєвим є лише поєднання змісту з акустичним образом, і ці обидві частини мовного знака однаково психічні.

Мова не менше від мовлення за своєю природою конкретна, і це вельми сприяє її дослідженню. **Мовні знаки**, хоча й психічні за своєю суттю, разом із тим не є абстракціями; закріплені згодою колективу асоціації, сукупність яких і складає мову, є реальністю, локалізованою в мозку. Більше того, мовні знаки, сказати б, відчутні; на письмі їх можна зафіксувати в умовному зображенні, тоді як сфотографувати в усіх подробицях мовленнєві акти просто неможливо; фонація навіть найкоротшого слова потребує безлічі м'язових рухів, які надзвичайно важко розпізнати та зобразити. В мові ж, навпаки, існує лише акустичний образ, який можна передати певним зоровим образом. Адже, коли абстрагуватися від безлічі рухів, необхідних для реалізації акустичного образу в мовленні, кожний акустичний образ виявиться, як ми побачимо згодом, лише сумою обмеженої кількості елементів або фонем, які, в свою чергу, можна зобразити на письмі відповідною кількістю знаків.

Саме завдяки такій можливості фіксувати явища мови словник і граматики можуть правити за її правдиве зображення; мова – це сховище акустичних образів, а письмо надає їм відчутної форми. Викладені в попередньому параграфі характерні риси мови ведуть до виявлення іншої, важливішої особливості. Мова, виділена в такий спосіб із сукупності явищ мовної діяльності, посідає, на відміну від останньої, особливе місце серед проявів людського життя. Ми цойно переконалися, що мова — це суспільна інституція, яка, проте, за рядом ознак відрізняється від інших інституцій — політичних, юридичних тощо. Аби зрозуміти специфічну природу мови, слід залучити ряд нових фактів. Мова – це система знаків, які виражають поняття, а отже, її можна порівняти з письмом, з абеткою для глухонімих, з символічними обрядами, з формами ввічливості, з військовими сигналами тощо. Вона лише найважливіша поміж усіх цих систем. Отже можна уявити собі науку, що вивчає життя знаків у житті суспільства; ця наука становила б частину соціальної психології, а отже, і загальної психології: назвімо її семіологією (від грецького *σμεῖον* “знак”). Вона має відкрити нам, чим саме є знаки та які закони керують ними. Оскільки цієї науки ще не існує, не можна сказати, якою їй бути; але вона має право на існування, і місце її визначено наперед. **Мовознавство** – лише частина цієї загальної науки, а закони, які відкрис **семіологія**, будуть застосовні й до мовознавства, – таким чином, воно опиниться у складі чітко визначеної галузі в системі явищ людського життя.

Точно визначити місце семіології має психолог; завдання ж лінгвіста – з'ясувати, що саме притаманне мові як особливій системі в сукупності явищ семіології. Це питання буде розглянуте далі, а тут зазначимо лише одне: якщо нам уперше вдалося визначити місце мовознавства серед інших наук, то це лише тому, що ми пов'язали його з семіологією. Чому ж семіологія, що має, як і кожна інша наука, свій власний предмет,

досі не визнана як самостійна дисципліна? Тому що ми обертаємося в хибному колі: з одного боку, мова найбільш придатна для розуміння природи семіологічної проблеми; з іншого боку, для належної постановки цієї проблеми слід би вивчати мову "в собі" (en elle-même); тим часом дотепер її намагаються розглядати переважно в залежності від чогось іншого та зі сторонніх щодо неї поглядів.

Джерело: Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Вид-во Соломії Павличко «Основи», 1998. 324 с.

Орієнтовний перелік питань (для відповіді українською мовою)

1. Герменевтика як загальна методологія гуманітарних наук.
2. Методологічні аспекти історичних досліджень у філології.
3. Психолінгвістична теорія: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
4. Модель західного канону (Гарольд Блум).
5. Психоаналіз та його вплив на філологічні студії.
6. Архетипна і міфологічна критика: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
7. Рецептивна естетика: потенціал міждисциплінарної взаємодії.
8. Структуралізм як концепція в лінгвістиці та літературознавстві.
9. Специфіка структурно-семіотичних досліджень у філології.
10. Специфіка гендерних студій у лінгвістиці та літературознавстві.
11. Проблематика постколоніальних досліджень у філології.
12. Постструктуралістські дебати у філології.

Орієнтовний перелік питань (для відповіді англійською мовою)

1. Sentence structure, syntax and syntactic roles.
2. The categories of Tense and Aspect.
3. Means of expressing mood and modality.
4. American and European structuralism.
5. Prosody: stress and intonation.
6. Etymology of lexicon (for Germanic languages).
7. Types of word formation.
8. Metaphor and metonymy.
9. Polysemy, antonymy and synonymy.
10. Text and discourse.
11. Lexicography and corpora.
12. Gender and other social aspects in linguistics.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Мітосек З. Теорії літературних досліджень; перекл. з польської В. Гуменюк, Сімферополь: Таврія, 2003. 408 с.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика напрями та проблеми. Полтава: Вид-во «Довкілля – К», 2008. 712 с.
3. Слово. Знак. Дискурс : Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.; за ред. М. Зубрицької. Л. : Літопис, 2003. 636 с.

Першоджерела

1. Барт Р. Від твору до тексту *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Л.: Літопис, 1996. С. 378–385.
2. Батлер Дж. Гендерний клопіт. Фемінізм та підрив тожсамості. К.: Ентіс, 2003. 223 с.
3. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох. К.: Факт, 2007. 720 с.
4. Гадамер Г. Г. Герменевтика і поетика / Вибрані твори / Пер. з нім. К.: Юніверс, 2001. 288 с.
5. Дерида Ж. Письмо та відмінність. Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 602 с.
6. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Л.: Літопис, 2004. 384 с.
7. Перкінс Д. Чи можлива історія літератури? К.: Вид. дім «КМ академія», 2005. 152 с.
8. Потебня О. Естетика і поетика слова. К. : Мистецтво, 1985. 301 с.
9. Саїд Е. В. Орієнталізм. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 512 с.
10. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Вид-во Соломії Павличко «Основи», 1998. 324 с.
11. Тодоров Цв. Поняття літератури та інші есе ; переклав з фр. Є. Марічев. К. : Вид. дім «КМ Академія», 2006. 161 с.
12. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Л. : Літопис, 2001. С. 109–136.
13. Фройд З. Поет і фантазування *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Л. : Літопис 2001. С. 109–118.
14. Фуко М. Археологія знання. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 326 с.
15. Яус Г.-Р. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2011. 624 с.

Recommended sources (for issues offered in English)

1. The Handbook of English Linguistics / Edited by B. Aarts, A. McMahon. Blackwell, 2006. 815 p.
2. The Routledge Linguistics Encyclopedia / Third Edition / Edited by Kirsten Malmkjær. Routledge, London, New York, 2010. 763 p.

Additional Reading (for issues offered in English)

1. Geeraerts, Dirk. Cognitive Linguistics: Basic Readings. Mouton de Gruyter. Berlin – New York, 2006.
2. The Handbook of Linguistics / Edited by M. Aronoff, J. Rees-Miller. Blackwell, 2009. 842 p.

Критерії оцінювання знань вступника

Оцінювання фахового випробування відбувається у 100-бальній системі.

Кількість балів (max – 100)	Критерії оцінювання
90 – 100	Виставляється за глибокі знання матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
82 – 89	Виставляється за ґрунтовні знання матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач.
75 – 81	Виставляється за міцні знання матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
69 – 74	Виставляється за посередні знання матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
60 – 68	Виставляється за слабкі знання матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
1 – 59	Виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.